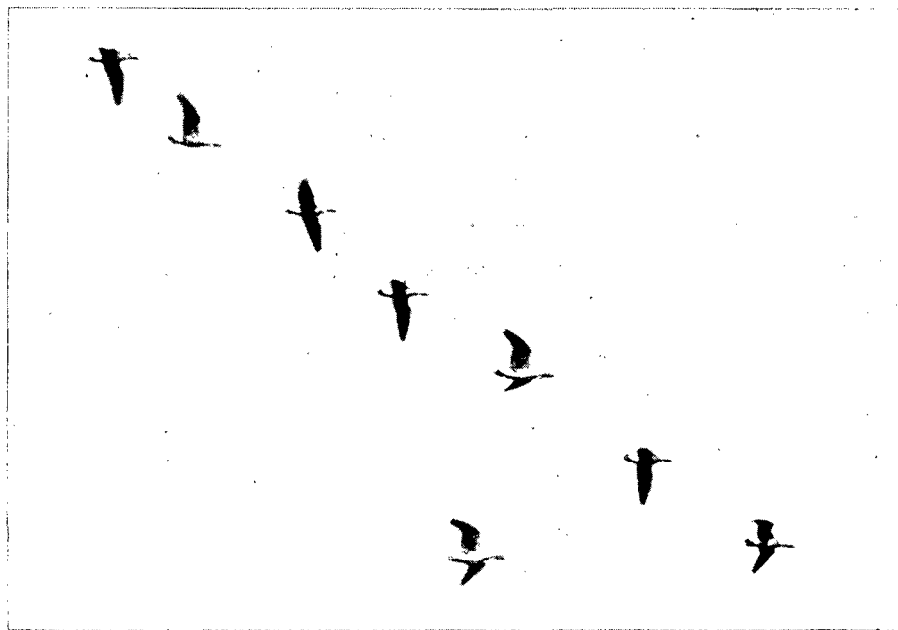

Grauwe ganzen vluchten voor de vorst.

Foto: F. P. J. Kooymans

Vogelwaarnemingen bij Den Haag in de strenge winter 1962/1963

Inleiding.

Onder bepaalde omstandigheden ontstaat er bij inval van vorst duidelijke vorstvlucht van diverse vogelsoorten. In verschillende winters hebben wij zo allerlei vogels in december en later naar richtingen tussen zuid en west zien gaan, bv. bij Nijmegen en in Zeeland. Het beste kan men deze interessante verlate trekbeweging echter zien aan de Hollandse kust. Als er in het binnenland een nauwelijks merkbare wintervlucht optreedt, kan men aan de kust dit verschijnsel in veelvoudige sterkte zien.

Wat toch is het geval? Alle vogels die een trekrichting hebben tussen ongeveer zuidwest en noordwest, zullen onherroepelijk op de Noordzeekust stoten, als zij hun vlucht lang genoeg voortzetten. Ten noorden van Leiden zullen zelfs de trekkers, die iets westelijk van zuid-zuidwest trekken, dit ook nog doen.

Wanneer de vogels eenmaal bij de kust zijn gekomen, kunnen zij uit twee dingen kiezen:

1. De kust gaan volgen uit „watervrees”, zodat deze als gidslijn gebruikt wordt.
2. De zee opvliegen en hun trek in standaardrichting voortzetten, zodat zij in Engeland zullen arriveren.

Het eerste wordt wel haast elke winter waargenomen; er is echter betrek-

kelijk weinig over gepubliceerd. Wij weten bv. weinig of niets erover, of strenge vorst in eerste instantie meer vogeltrek aan de gang zet dan lichte vorst. Ook weten wij niet, of er verschil is tussen de ene winter en de andere, wat betreft het aantal vogels in totaal dat bij vorst ons land gaat verlaten.

Over vogels die bij vorst de Noordzee opgaan, ben ik noch in onze, noch in de buitenlandse literatuur veel tegengekomen. L. Tinbergen deelde in zijn „Vogels onderweg” mee, dat vooral sneeuw een massale vogelvlucht tengevolge kan hebben. Hij zegt hierover (1.c. 2e druk, 1962, p 91): „Zo’n sneeuwvlucht van zangvogels is meestal alleen zichtbaar bij wind uit de zuidhoek. Wanneer de wind tijdens de sneeuwperiode oost of noordoost blijft, zien wij niets. Komen zij dan hoog over? We zouden het graag weten, maar het is bij strenge vorst niet erg aantrekkelijk om op de rug te gaan liggen waarnemen”.

We weten nu, dat inderdaad met vorst en zelfs met koude-inval boven het vriespunt, veel vogels ultrahoog overtrekken naar Engeland. In 1963 schreef Dr. D. Lack hierover in „The Ibis”. Omdat hij alleen met radar waarnam, kon hij de soorten niet bepalen en ook de vorstvlucht, die laag trok, bleef buiten beschouwing.

Ook in het Duitse vogeltrektijdschrift „Der Vogelzug”, dat van 1930 tot in de oorlog verscheen en thans wordt voortgezet onder de naam „Die Vogelwarte”, werd een aantal malen een meestal kort verslag gegeven over de vorstvlucht, die op Helgoland indirect werd waargenomen. De redactie deelde dan mee, welke vogels, die er voordien niet waren geweest, bij vorst werden gezien. Zoals ook op de normale herfsttrek werd aangenomen, waren dit dan in de regel dieren die de westkust van Denemarken en Sleeswijk-Holstein hadden verlaten en op Helgoland tijdelijk hun toevlucht hadden gezocht.

Ook wij hebben tot dusverre de beste vorstvlucht waargenomen bij winden uit zuidelijke richtingen. Als er dan bovendien nog sneeuwval is opgetreden, zijn de omstandigheden voor vorstvlucht wel optimaal. Waarom dit zo is, weten wij helemaal niet.

Trouwens, ook bij de normale herfsttrek treedt de beste trek langs onze kust op bij wind uit zuidelijke richtingen.

Wel is het zo, dat ik een vermoeden heb, waarom dit het geval is. Vogels die op trek zijn, schijnen over het algemeen een hekel te hebben aan zijwinden, vooral aan winden die loodrecht op hun trekrichting staan. Wanneer ze deze zijwind nu op zee hebben te trotseren, is de treklust nog minder dan boven het land. De oorzaak zal wel zijn, dat ze weliswaar bij zijwind boven land trekkend afdrijven, maar boven zee moet deze afdrijving nog sterker zijn, omdat ze op zee geen punten in het vizier kunnen nemen, waarop ze zich richten. En bij schuine zijwind achter of van voren, drijven ze nu eenmaal niet zoveel af dan wanneer de zijwind hun loodrecht op het lichaam staat.

Bij deze beschouwingen is het ook van belang, welke oriëntering ze er op na houden. Wel, hierover kan ik kort zijn: we zijn het nog niet erg eens; de één zegt dit, de ander weer heel wat anders. Hier zullen alleen harde feiten de oplossing moeten brengen. Maar welke oriëntering ook plaats vindt, afdrijven bij loodrechte zijwind doen trekkende vogels altijd, bij dag en bij nacht

Ook onder andere omstandigheden treedt er echter vorstvlucht op. Een

en ander moge blijken uit de vele waarnemingen aan vorstvlucht die we in de strenge winter 1962/1963 konden doen. Wij geven onze waarnemingen vanaf de derde en definitieve vorstperiode die omstreeks 20 december begon. Van voordien hebben wij minder aaneengesloten waarnemingen, zij het dat we ook toen belangwekkende trekgegevens verzamelden, vooral van kieviten en kramsvogels. Deze bewaren we voor een andere gelegenheid, temeer omdat wij toch al veel plaatsruimte nodig zullen hebben.

Waarnemingen tijdens de derde vorstperiode.

Wij zullen in het nu volgende een chronologisch verslag geven van datgene wat we hebben waargenomen. Het zou te eentonig worden, steeds de preciese aantallen te geven, we doen dit bij benadering. Voor een volledige beoordeling van de situatie van elke dag zouden we ook steeds alle meteorologische gegevens moeten opnoemen, wat we ook niet zullen doen. Op één ding willen we nogmaals sterk de nadruk leggen. Wanneer we bv. bij zuidenwind per uur 600 vogels zien trekken langs de kust en bij oostenwind slechts 100 langs de kust en 10 zee in, dan is in het tweede geval de totale trek toch veel sterker. Immers 10 vogels zee in over 100 meter betekent over 100 km $1000 \times 10 = 10.000$ vogels. Indien deze laatste langs de kust vliegen, zou men hier een enorme trek zien. Verder kunnen ook nog vogels zee in gaan, die ultrahoog vliegen en dan met het blote oog niet worden gezien. Hierover heb ik slechts enkele gegevens en enkele onduidelijke waarnemingen met verder min of meer duidelijke vermoedens uit de vorstperiode omstreeks Kerstmis 1961. In de winter 1962/1963 was het zicht door sneeuwval, nevel of mist vaak slecht en gingen de vogels op normale hoogte zee in. Naar mijn mening, en dit geldt ook voor de normale trek, speelt het zicht een rol bij de keus van de trekkers

Zwanen voor de kust.

Foto: F. P. J. Kooymans

die de kust bereiken en zee in gaan, of ze al dan niet op ultrahoogte gaan vliegen. Verder moedigt een matige of vaak nog sterkere wind met veel strenge kou de zeetrekken ook nauwelijks aan, om een grotere trekhoogte te gaan opzoeken. Bovendien zal het warmere zeewater eerder aantrekkend dan afstotend gaan werken, als de temperaturen laag zijn. Deze opmerkingen zijn weliswaar voorlopig, misschien voorbarig, maar ze berusten op veel waarnemen aan zee tijdens de herfststrek en op hetzelfde tijdens de vele vorst van de laatste jaren, ook weer in de winter van 1963/1964.

De derde en definitieve vorstperiode viel in op 19 december. Er was op de 20e en 21e neerslag, die in het midden en noorden van het land min of meer als sneeuw viel. Door deze, zij het lichte sneeuwval, waren de omstandigheden al direct gunstig voor vorst- (en sneeuwvlucht).

Op 20 december zag ik bij laag hangende mist (zicht 500 m) honderden spreuwen en houtduiven langs de kust afzakken. In mindere mate trokken kraaien, lijsters (w.o. grote- en zanglijster), blauwe reiger, leeuweriken en vinkachtigen (boek- en groenvink) door. Ook watersnippen. In Scandinavië was er al enige dagen strenge vorst ingevallen.

De interessantste waarnemingen betroffen wilde ganzen. Enige malen werden grauwe ganzen herkend, maar meestal was door afstand en/of hoogte de soort niet te bepalen. Door dagenlang slecht weer met veranderlijke en vrij sterke winden hadden deze ganzen waarschijnlijk de lange tocht over de Noordzee vermeden, maar nu, met een O.N.O.-wind van 2 B., waren ze in groten getale op trek gegaan. Enkele kleine groepen kwamen N.N.W.—Z.Z.O. binnenvliegen en kruisten aldus de kust. Een groep van 30 grauwe ganzen ging van noord naar zuid en later passeerden nog twee groepen ganzen, resp. 40 en 65 sterk op dezelfde koers. Geen enkele troep ganzen vloog parallel aan de kust; er moeten deze dag veel ganzen gepasseerd zijn, als er op diverse plaatsen ganzen de kust gekruist hebben, hetgeen toch wel waarschijnlijk is.

Spreuwen waren deze morgen het talrijkst: in 2½ uur telden we er langs de kust plm. 1750, waaronder troepen van resp. 700 en 300. Wat de ganzen betreft, is het niet zeker, dat ik hun eigenlijke koers waarnam. Ze begonnen pas binnen te komen na 9.30 uur. Toen was de wind naar Z.O. gedraaid. Het is dus mogelijk, dat de ganzen niet uit Scandinavië gekomen zijn, maar in westelijke richting het continent hebben verlaten. Later zouden ze dan, zoals zo veel trekkers schijnen te doen, hun koers boven zee in meer zuidelijke richting verlegd kunnen hebben en zo min of meer tegen de wind in naar de kust gevlogen zijn. Het laatste is echter minder waarschijnlijk, omdat er in dit geval toch wel groepen parallel aan de kust zouden hebben gevlogen. Het meest waarschijnlijk acht ik nog, dat ze oorspronkelijk in een meer zuidwestelijke richting hebben gevlogen en met de wind zijn meegedraaid bij dit absoluut zonloze weer en zo onze kust genaderd zijn. Ik ga hier zo uitvoerig op in, omdat dergelijke waarnemingen bij ons van ganzen in de winter bij mijn weten nooit gedeeld en zeker niet besproken zijn.

De 21e december kwam de temperatuur weer boven het vriespunt in het hele land. De volgende dag vroor het echter opnieuw. Ook nu weer honderden spreuwen en houtduiven langs de kust. Merkwaardig was, dat verscheidene merels, kramsvogels, vinken en kepen verkeerd tegen de zwakke N.O.-wind trokken. Ook ditmaal gingen in geringe mate andere soorten zuidwest, bv. bonte kraaien, groenvinken en ook een viertal

wulpen. Ook 's avonds trokken spreeuwen en lijsters in niet sterke mate langs. 's Middags zag Gerard Koops een groepje van 25 kieviten Z.W. gaan. Zelf heb ik na de grote vorstvluchten van begin december (tweede vorstperiode) geen kieviten meer gezien. Het is mogelijk dat op de 22e dec. ook vogels ultrahoog zee in zijn getrokken. Enkele spreeuwentropen trokken immers hoog parallel, verder trokken bijna alle vogels laag, soms middelhoog. Het zicht was evenwel slechts 1½ km.

Op 23 dec. was het dezelfde geschiedenis; verder trokken 7 rotganzen langs de kust. Deze morgen trokken er ook verscheidene honderden kramsvogels langs, verder enkele grote lijsters en zanglijsters. Norman van Swelm zag ook een rietgans en vrij veel eenden Z.W. gaan. Het had nu overal matig of streng gevoren, de wind was O., 3 B. Lichte bewolking. Ook nu was er enige malen verkeerde trek, nl. van kramsvogels.

Op 24 dec. hetzelfde beeld van de vorige dagen, maar de aantallen waren belangrijk kleiner, wellicht door de wind: O.N.O., 4 B. Onbewolkt met goed zicht.

Op Eerste Kerstdag was de trek niet sterk. Het was geheel bewolkt en de wind oost, 3 à 4. Onbegrijpelijk was de vele trek in verkeerde richting: kramsvogels, zelfs tropen van 25, merels, spreeuwen, een enkele koperwiek. Twee zwanen Z.W., parallel boven zee. Gerard Koops zag nog een kievit in Z.W.-richting gaan, de laatste, waar ik van hoorde. Norman van Swelm zag verder nog 1 en 3 goudplevieren aan de kust van het Westland. Kieviten waren nergens meer. Wel zag hij duizenden eenden ver op zee trekken.

Op Tweede Kerstdag zag ik bij de havenhoofden al duidelijke blijken van vorstinval: 7 steenlopers, 2 brilduikers, 6 drieteentjes, 5 toppers, 1 oeverpieper, 2 tureluurs, 1 scholekster, 1 paarse strandloper. Normaal zitten hier slechts meeuwen. Om 10 uur zag ik 2 grote zee-eenden en 15 brilduikers doortrekken. Ook in het Zuiderpark zwommen 45 kuifeendjes (G. Koops).

Vergelijking van het onderzoek met vorige strenge winters.

Uit de strenge winter 1928/29 hebben we vele gegevens van N. Tinbergen uit zijn artikelen in *De Levende Natuur* van 1929. Verder is er over die van 1941/1942 een verslag verschenen in *Limosa* 1942 (Niesen en Resoort).

Over de eendenfluctuaties in het Verversingskanaal te Scheveningen schreef Laarman, dit betreft dezelfde strenge winter. De publicatie is te vinden in *Ardea* 1943. Ten slotte hebben wij zelf een verslag gegeven in „In Weer en Wind” van 1948 over de strenge winter 1946/1947 en daarbij enkele aspecten behandeld. In de genoemde verslagen is de trek van zangvogels e.d. er steeds het slechts afgekomen, soms niet behandeld. Om deze reden hebben wij in de onderhavige winter bewust vnl. waargenomen in de zeereep en niet bv. aan het eind van de havenhoofden of de Pier. In de zeereep concentreert zich immers meestal de trek der „landvogels”, terwijl men van hieruit onmogelijk tegelijk alle trek van eenden en steltlopers kan opnemen, laat staan de soorten op naam brengen. Eigenlijk kan men ook het binnenduin niet verwaarlozen, daar trekken soms weer andere soorten dan vlak aan zee. Voor het goed opnemen van alle aspecten van de vorstvlucht zou eigenlijk een heel team van waarnemers nodig zijn.

De massale sneeuwvlucht vanaf 26 december

Op 26 december breidde zich een sneeuwgebied van het noordwesten naar het zuidoosten over ons land uit. In het etmaal 26/27 dec. viel er te Den Helder 4, te Ypenburg 5 en De Bilt 5 mm neerslag in de vorm van sneeuw. Elders was het slechts 1 mm of minder. Te Den Haag begon het om 12 uur 's middags te sneeuwen. Ik zag op de IJsbaan in het Zuiderpark al dadelijk „kleine” lijsters zuidwest passeren. Toen wij om 4 uur aan de duinvoet arriveerden, bleek er een flinke spreeuwenbeweging aan de gang. Tijdens de dichte sneeuwval ging dit ongestoord bij slecht zicht door. Er lag nu 1 à 2 cm. In 20 minuten zagen wij 1285/29 spreeuwen passeren. In de eigenlijke duinen was wat trek van lijsters, maar ook gingen 50/5 kramsvogels noordoostelijk verkeerd. Ook een merel ging verkeerd. De wind was de hele dag zuidelijk.

De volgende morgen (27 dec.) begon onze waarneming met zonsopgang weer. Het sneeuwde onafgebroken min of meer. De wind was zuid (2 B.). 's Nachts waren er ook sneeuwbuien geweest. Het zicht bedroeg slechts 300 m. Toch ging de trek, zij het in lichte mate, door. In kleine getale trokken kramsvogels, koperwieken, graspiepers en vooral akkerleeuweriken. Ook passeerden een reiger en een bonte kraai, terwijl twee maal een troepje tureluurs voorbijtrok, benevens een keer 4 fraters. Ook was er trek in verkeerde richting, nl. van koperwieken.

Zeer verrast waren wij evenwel, dat er onder deze barre omstandigheden trek zee in was. Een akkerleeuwerik ging west en vier lijsters W.-Z.W. de zee op. Ook kwamen er vogels *uit zee*: 4/2 akkerleeuweriken en 10/1

Twee mannetjes Middelste zaagbek.

Foto: F. P. J. Kooymans

kramsvogels. Later op de morgen trokken er o.m. boomleeuweriken en zanglijsters Z.W.-waarts. Ook gingen 2 groenvinken N.O., verder 8 koperwieken dito en 4 akkerleeuweriken kwamen uit zee en draaiden noord-oostelijk de kust langs! Wel een bewijs dat de oriënteringscapaciteiten onder de grauwe lichten en bij het slechte zicht niet groot waren. Ook spreeuwen gingen nu weer doorkomen. Ik constateerde, dat de vorstvlucht over een breedte van een paar kilometer plaats vond. Om half een was een heel langdurige sneeuwbuï afgelopen. Toen pas begon voor die dag de grote trek. Deze concentreerde zich vooral op het strand, dat door de invloed van het zeewater donker afstak tegen het witte poollandschap. Blijkens gegevens van H. de Nie en F. Jansen, die tussen de middag een uur op het Zuiderhavenhoofd observeerden, was de treksterkte hier 200 exemplaren per minuut. Daarvan 75 % akkerleeuweriken, de rest voor de helft lijsters (meer koperwieken dan kramsvogels) en voor de helft spreeuwen. Verder ook vrij wat piepers. Deze vorstvlucht vond over een breedte van minstens 4 km plaats, zodat enorme aantallen gepasseerd moeten zijn. Op het ijs in het Zuiderpark (4 km van de kust) telden wij van 14.30—16 uur: 108/6 akkerleeuweriken, 10/6 graspiepers, 5/4 kramsvogels, 2/1 lijsters en 4/1 spreeuwen. De hoofdrichting was Z.W., soms ook Z.-Z.W. of W. Merkwaardig was, dat zelfs op 4 km van de kust met slecht zicht veel trekkers parallel aan de kust konden vliegen.

Op 28 december waren wij opnieuw vanaf zonsopgang aan zee. Ondanks hevige sneeuw en een niet vaste wind uit westelijke richtingen trok al dadelijk een troep van 200 lijsters en één van 250 leeuweriken Z.W., verder ook grote troepen houtduiven (van 140 zelfs). Er waren weinig spreeuwen. Kleine troepjes merels, groenvinken. Een troep van 100 houtduiven trok gecombineerd met 50 akkerleeuweriken. Ook gemengde troepen van lijsters en leeuweriken. Eén groepje, uit 10 boomleeuweriken bestaande. Zo nu en dan piepers, meest afzonderlijk. Voortdurend troepen kramsvogels. Na een klein uur was de wind Z. à Z.-Z.W., het zicht was niet meer dan 300 meter. Ook nu weer zien we een troepje van 3 koperwieken bij dichte sneeuwval regelrecht zonder aarzeling de zee optrekken. Op het strand zit een roodborst. De wind krimpt verder naar Z.-Z.O. 4 lijsters komen uit zee en gaan Z.W. // kust. Heel weinig spreeuwen, één of twee tegelijk. Later komt er wat verkeerde trek van spreeuwen en houtduiven. Ook 's middags met lichte sneeuwval nog vorstvlucht. Volgens J. A. Nijkamp trokken er aan de binnenduïnrand veel groenvinken door, zowel te Kijkduin als te Hoek van Holland. Behalve dezelfde soorten van 's morgens langs de kust zag ik een zanglijster uit zee komen, ook een akkerleeuwerik kwam uit zee. Veel vogels trokken bij de zwakke Z.Z.W. wind (1 B.) boven zee // aan de kust. Eén leeuwerik ging de zee op, maar kwam weer terug. Ook een lijster dook op uit zee. Twee piepers gingen westelijk de zee op. Wij vermelden deze vlucht in en uit zee vooral, omdat wij hierover haast geen publicaties gezien hebben.

De enige, die trek uit zee zag komen met vorst, was Dr. J. Verwey (A r d e a 1919). Verder Prof. G. J. van Oordt, die hierover schreef in A r d e a 1929. Dit was echter op Walcheren (in januari) en zoals hij zelf ook zei, waren dit waarschijnlijk kramsvogels en spreeuwen die Schouwen verlaten hadden. P. van der Heemst zag tussen 12 en 2 uur op het Zuiderhavenhoofd 100 + 27 + 23 ganzen Z.W. trekken, meest rotganzen; de groep van 27

bestond uit brandganzen. Ook een troep van 38 wulpen. 's Morgens zagen Jansen en De Nie 160/3 wulpen en 15/1 kanoetstrandlopers parallel trekken aan de kust. Eén troepje van 10 spreeuwen ging hier de zee op en ook een troepje veldleeuweriken. Van elke groep gingen enkele exemplaren terug naar de kust. Diezelfde middag zag ik nog een koperwiek voedsel zoeken op het strand; een bonte kraai en twee merels trokken langs en als merkwaardigste geval ging een akkerleeuwerik regelrecht in zuiver noordelijke richting de zee op! Om 3 uur zagen wij verder 2 piepers en 2 spreeuwen uit zee komen naar Z.O. De misthoorn ging steeds, het zicht was ca. 500 m. Sommige veldleeuweriken gingen ook nu bij de tussen Z.-Z.W. en Z.O. wisselende wind in N.O.-richting.

Op 29 dec. was de wind oost, later O.-N.O. (zwak). Er was dichte mist met een zicht van niet meer dan 100 meter. Merkwaardigerwijze was er trek van kokmeeuwen langs de waterlijn vóór de Boulevard. Van 9.10 tot 9.20 uur telde ik 250 exemplaren, die Z.W. gingen. Om 9.50 uur was deze trek op een vijfde gereduceerd en stierf langzaam uit. In de regel zag ik in deze dagen met vorst wel meer meeuwentrek, maar ze was moeilijk te constateren, omdat er ook altijd veel heen en weer gaande meeuwen voor de kust waren. Ook maakte de slaapvlucht van en naar de Beer het moeilijk, zo niet onmogelijk, meeuwentrek te tellen. Verder trokken deze morgen kleine troepjes scholeksters en bonte strandlopers door. Ook een paar maal tureluurs. Zelfs met de dichte mist nog twee kramsvogels over het strand. Op één van de strandhoofden zaten warempel twee kepen te voedselen en ook een akkerleeuwerik scharrelde rond op het strand. Verder kwam er één recht uit zee en in klein aantal trokken er zo nu en dan door, vooral toen de mist later dunner werd. Het was bitter koud, om 12 uur nog -6° C.

Om 2 uur waren wij weer op het Zuiderhavenhoofd. Er was nog steeds, zij het minder dichte, mist (500 m zicht). Matige O.-N.O. wind. Slechts geringe trek langs de kust: piepers, bonte kraaien, troep van 33 drieteentjes, leeuweriken, kramsvogels, 30 rietganzen, troepen niet herkende ganzen, vrij ver op zee. Ook weer wat verkeerde trek: een vink, een sneeuwgorz, een veldleeuwerik, een houtduif en twee kramsvogels. Het was niet moeilijk te raden, waarom er deze middag maar weinig paralleltrek was: er moeten vele vogels de zee opgegaan zijn. Tussen 14 en 15.30 uur zagen we in zee steken: 1 pieper, 3 eenden, 4 veldleeuweriken, 2 kramsvogels en een troepje van 6 zwanen. Zo nu en dan was de zon te zien door de betrokken lucht heen. Uit zee kwamen terug: een pieper, een koperwiek, een „kleine” lijster (koperwiek of zanglijster).

Reeds nu werden er vorstslachtoffers van het strand gemeld: dode graspiepers en een spreeuw op een strandhoofd. Verder een tiental vogels die ver heen waren, o.m. akkerleeuweriken.

Vlak vóór mijn vertrek zag ik nog een troepje scholeksters en een dito eenden Z.W. gaan. Twee zanglijsters waren op het strand aan het voedsel zoeken. Tot het invallen van de duisternis kwamen er trekkers over de stad, o.a. twee veldleeuweriken naar het westen.

Op 30 dec. was het zeewater nog 4° C., maar het vroom, zoals bijna de hele week, $5-10^{\circ}$ C. De dagtemperaturen kwamen niet boven de -3° C. uit. De wind was deze voorlaatste dag van het jaar 6 à 7 B. en met dichte sneeuwval, de hele morgen, was het ongelooflijk koud. Om kwart voor 11 vertrokken, telde ik ondanks de kou geregeld vorstvlinders // de kust:

kramsvogels, akkerleeuweriken, eenden. Het zicht was niet meer dan 100 m. Hoewel de wind oost was, bleef door de krachtige tot harde wind zeetrek achterwege. Eén keer een troep van wel 100 leeuweriken en lijsters, de laatste het meest. In meer gevallen trokken ze samen. Verder was er een enkele bonte kraai op trek, wat piepers passeerden, ook enkele eenden- en ganzentroepen. Ook een houtduif. Niet veel koperwieken. Soms spreeuwen. Een bonte kraai trok ook nu verkeerd. Dat er toch nog trekpogingen in zee werden ondernomen onder deze extreem ongunstige omstandigheden bleek: een kramsvogel kwam regelrecht uit zee aanvliegen. Later nog een pieper. Mogelijk zijn ze elders onder gunstiger omstandigheden de zee opgegaan. Tussen 12 en 12.15 uur gebeurde het ongelooflijke: bij harde wind toch een veldleeuwerik zee in! Later gingen meerdere bonte kraaien verkeerd. Ook een enkel groepje kleine steltlopers (bonte strandlopers of drieteentjes) ging Z.W. In twee uur zag ik ongeveer 600 vorstvlinders, de meeste veldleeuweriken en kramsvogels, maar ook een paar honderd eenden en ganzen.

Op Oudejaarsdag was de wind afgenomen tot 3 à 4 B. De lucht was betrokken, maar het sneeuwen was nu gestopt. Het zicht was meest minder dan 1 km. Het voor minder, maar toch nog 5° C. Op de Laan van Meerdervoort zag ik direct bij mijn vertrek om half tien 150 ganzen in drie groepen, die niet parallel aan de kust trokken, maar Z.-Z.W. gingen. Waarschijnlijk hadden ze dus de hele nacht getrokken over de Noordzee. Verder twee groepen van tesamen 150 houtduiven, ganzen, spreeuwen en akkerleeuweriken in kleine groepen, wel // de kust. Op zee was een grote aftocht in volle gang: diverse troepen ganzen, w.o. rietganzen, zaagbekken en andere eenden (veel wilde), een eenzame zwaan en een troepje van 10 kleine zwanen spoedden zich Z.W.-waarts. Over de Boulevard te Scheveningen vlogen onophoudelijk kleine en grote troepen kramsvogels en daar tussen door groepjes merels en koperwieken. Na de kramsvogels waren de veldleeuweriken de talrijkste trekkers. Verder ook kleinere zangvogels, vooral piepers en ik herkende een keer een rietgors. Ook een paar troepen wulpen en een reiger. Zo nu en dan een bonte kraai. Enkele trokken ook nu verkeerd N.O.: een merel laag over het strand, een grote lijster, een bonte kraai en een houtsnip, eveneens op het strand.

Ook ditmaal was er weer trek zee in: 4/2 kramsvogels W.-Z.W. en 5/2 west. Verder 2 akkerleeuweriken W.-Z.W. Boven zee gekomen, zigzagden ze vrij sterk, te begrijpen bij een wind van 20 km per uur. We zagen zelfs méér vogels uit zee komen: 2 groepjes van resp. 5 en 7 kramsvogels gingen zuidoostelijk vliegend naar de kust en daarna bogen ze Z.W., parallel aan het strand. Een merel deed hetzelfde, terwijl twee kramsvogels recht tegen de O.-N.O.-wind in naar de kust kwamen en verder landinwaarts gingen.

's Middags was er nog steeds trek. Op de Zuiderparkijsbaan telden wij: één lijster Z.W., 5 akkerleeuweriken Z.W. en een troep van 70 houtduiven dito. Vier km van de waterlijn was dit natuurlijk slechts een te verwaarlozen fractie van de gehele trek, die in een brede stuwbaan de Noordzeekust volgde. J. Regeer zag te Kijkduin nog een witgatje op een strandhoofd. In Soest werden door een anonymus twee groepen ganzen op trek gesignaleerd.

D. A. Vleugel

(Wordt vervolgd)